

Nr 22.

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt.

I en till riksdagen den 9 mars 1951 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 118, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att *dels* medgiva att åtgärder i enlighet med vad i propositionen förordats må vidtagas till skydd mot sand- och jordflykt, *dels* å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln till Vissa åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Inledning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 maj 1949 tillkallade chefen för jordbruksdepartementet den 11 juni samma år sex sakkunniga för att utreda frågan om en intensifiering av verksamheten för bekämpande av sand- och jordflykten. De sakkunniga antogo benämningen 1949 års jorderosionskommitté.

På kommitténs hemställan medgav Kungl. Maj:t den 20 januari 1950, att kommittén skulle upptaga även de spörsmål, som sammanhänge med jordförstöring genom vatten eller genom andra faktorer än vind och vatten. Med hänsyn till att dessa spörsmål fordra ganska ingående och måhända också långvariga undersökningar samt till vikten av att åtgärder mot jordförstöring genom vind snabbt vidtagas ansåg kommittén lämpligt att i första hand slutföra sitt uppdrag i vad det avsåg bekämpandet av sand- och jordflykt. Kommittén har även den 19 december 1950 avgivit betänkande med förslag till intensifierade åtgärder för sand- och jordflyktens bekämpande (stencilerat).

Över betänkandet ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av ett flertal myndigheter och sammanslutningar.

Jorderosionskommitténs förslag.

Allmänt om erosionsproblemet. Här torde till en början få erinras om att lantbruksstyrelsen i skrivelse den 8 januari 1946 framlade förslag till åtgärder mot sandstormarnas skadeverkningar inom södra Sveriges sandjordsområden m. m. och att dessa förslag föranledde en proposition (nr 77) i ämnet till 1947 års riksdag. Ett flertal av de spörsmål, som då behandlades,

ha i kommitténs betänkande upptagits till förnyad diskussion. Därvid har kommittén redovisat de nya erfarenheter, som hunnit samlas inom och utom Sverige, sedan lantbruksstyrelsens utredning verkställdes. Kommittén framhåller bland annat, att skadeverkningarna av jord- och sandstormarna — i det följande benämnda sandstormarna — yttra sig i första hand genom skador på jord och växtlighet. Svårigheter föreligga att ekonomiskt uppskatta den allvarligaste av skadeverkningarna, nämligen bortförandet av de lättare delarna av matjordslagret, som innehåller den värdefulla humusen. Med ledning av en del iakttagelser och vissa antagna beräkningsgrunder har kommittén emellertid uppskattat värdet av den jord, som bortföres under en svårare sandstorm, till approximativt över 2 000 000 kronor.

Härefter framhåller kommittén, att den skadelidande åkerarealen inom jordflyktsområdet i lantbruksstyrelsens betänkande år 1946 uppskattats till sammanlagt i runt tal 15 900 hektar. Kommittén har låtit verkställa en ny inventering genom lantbruksnämnderna i området. Enligt denna inventering torde den skadelidande åkerarealen vara mer än dubbelt så stor eller omkring 35 000 hektar.

Kommittén betonar vidare, att det är i hög grad angeläget att sandstormarna i Sydsverige snabbt bekämpas. Åtgärder för detta ändamål betecknar kommittén som markvård och indelar dem i markvård inom jordbruksdriften (jordbrukstekniska åtgärder) och markvård genom skyddsplantering. I allmänhet måste åtgärder av dessa olika slag komplettera varandra för att ett tillräckligt skydd skall uppnås.

Samverkan mellan jordbrukarna för bekämpande av sandstormarna. Kommittén framhåller, att det av olika skäl är i hög grad betydelsefullt, att jordbrukare inom ett av sandstormar berört område sammansluta sig vid genomförandet av motåtgärder. Därvid uppstår problemet, huruvida den nödvändiga samverkan skall kunna åstadkommas på frivillighetens väg eller om tvångsåtgärder behöva övervägas härför. Kommittén behandlar till en början frågan angående frivillig samverkan och anför härom bland annat, att bildandet av föreningar synes vara en lämplig form för jordbrukarnas samverkan på ifrågavarande område.

Beträffande frågan om tvångsbestämmelser böra meddelas för att samverkan skall uppnås har kommittén efter övervägande av de fördelar och olägenheter, som äro förenade därmed, funnit, att det åtminstone för närvarande icke kan anses lämpligt att införa sådana regler. Skulle det emellertid senare visa sig att, trots upplysning om sandstormarnas skadeverkningar och åtgärder till deras förhindrande, motåtgärder icke kunna genomföras i erforderlig omfattning och under samverkan, torde frågan om tvingande bestämmelser böra upptagas till förnyad prövning. Därvid bör man icke tveka att införa tvingande regler. Dessa regler böra då närmast avse bildande av samfälligheter.

Med hänsyn till att arrendegårdar äro ganska vanliga i åtminstone vissa delar av de av sandstormarna berörda områdena i södra Sverige har kom-

mittén i detta sammanhang upptagit frågan om förhållandet mellan jordägare och arrendatorer i samband med åtgärder till förhindrande av jordflykt.

Plantanskaffning. Kommittén framlade den 1 november 1949 vissa förslag till främjande av plantanskaffningen. Förslagen syftade till att så snart som möjligt få i gång viss mindre produktion av läplantor, på vilken man framdeles vid behov skulle kunna bygga vidare.

Med anledning av kommitténs framställning förordade chefen för jordbruksdepartementet i 1950 års statsverksproposition (p. 188), att medelsbehovet för genomförandet av nyssnämnda förslag skulle täckas av vissa medel under skogsvårdsstyrelsernas omkostnadsanslag. Riksdagen hade icke något att erinra häremot (r. skr. nr 9).

Kommittén har därefter i enlighet med de riktlinjer, som angivits i framställningen, träffat överenskommelse med skogsvårdsstyrelsen i Hallands län, att styrelsen skulle påbörja en läplantproduktion av främst oxel och hagtorn. Det kan beräknas, att en del salufärdigt plantmaterial från denna plantskola skall finnas tillgängligt redan våren 1951.

Kommittén upplyser vidare, att en överenskommelse träffats med Svenska plantskolornas riksförbund, vilken innebär, att förbundet åtager sig att sörja för att behovet av läplantor inom landet blir tillgodosett och att priset på läplantor årligen skall fastställas efter förhandlingar mellan förbundet och det centrala statliga organ, som svarar för jordflyktens bekämpande. Härvid förutsättes, att det ungefärliga plantbehovet kan angivas ett eller, för vissa växtslag, två år i förväg.

På grund av förbundets åtagande har kommittén icke ansett sig för närvarande behöva taga något initiativ till att ytterligare utvidga skogsvårdsstyrelsens i Hallands län läplantproduktion. Den redan påbörjade produktionen bör enligt kommittén emellertid fortsättas för den händelse det framdeles skulle visa sig, att skogsvårdsstyrelserna behöva medverka i plantanskaffningen.

Åtgärder för att trygga fortbeståndet av skyddsskogar och skyddshäckar. Vad angår skyddsskogarna erinrar kommittén om att skogsstyrelsen avgivit förslag till ändring av skyddsskogarnas omfattning i de södra delarna av landet. Detta förslag ansluter sig väl till de stormskadade och därtill gränsande områden, vilkas nuvarande och framtida skogsvegetation bör tryggas till förhindrande av jordflykt.

Beträffande skyddshäckarna framhåller kommittén, att möjligheterna för det allmänna att ingripa mot vanvård eller skövling av sådana häckar äro begränsade till de fall, då desamma ha anlagts med statsbidrag. Kommittén diskuterar i anslutning härtill frågan, huruvida häckarna böra skyddas på liknande sätt som skyddsskogarna.

Upplysnings- och kursverksamhet. Kommittén understryker, att en intensiv upplysnings- och propagandaverksamhet är en väsentlig förutsättning för att effektiva skyddsåtgärder av betryggande om-

fattning snarast möjligt skola bli vidtagna. Denna verksamhet bör riktas icke blott till jordbrukare inom de områden, som redan äro utsatta för sandstormarnas skadeverkningar, utan även till jordbrukare i områden, där risk föreligger för en dylik jordförstöring.

Enär kommittén anser, att det skulle vara av värde för upplysningsverksamheten att ha tillgång till tryckt material för gratisutdelning bland jordbrukarna, föreslås att en mindre trycksak skall utgivras och distribueras.

Då bristen på personal, som är förtrogen med problemen rörande jordflyktens bekämpande, är stor förordar kommittén vidare, att en kurs, förslagsvis förlagd till kristianstadstrakten, skall anordnas för att utbilda dylik personal.

Forsknings- och försöksverksamhet. Kommittén erinrar, att en intensiv forsknings- och försöksverksamhet beträffande förebyggande åtgärder mot jordflykt pågå i bland annat USA och Danmark. De resultat, som därvid framkommit, kunna emellertid endast delvis tillämpas på svenska förhållanden. Det är därför av vikt, att en tillräckligt omfattande inhemsk forsknings- och försöksverksamhet kommer att bedrivas på området. Kommittén föreslår därför, att den nuvarande forsknings- och försöksverksamheten inom landet skall utvidgas. Därvid böra i första hand följande problem utredas.

- a) Försök med bandodling av grödor.
- b) Försök med anläggande av vindspärrar av höststråsåd i vårsådda hackfruktodlingar.
- c) Försök med enkla vindskärmar på öppen slättbygd i östra och mellersta Skåne, i Blekinge och Halland samt på Öland och Gotland.
- d) Försök med träskärmar av olika täthet.
- e) Försök med olika slag av häckar.
- f) Försök att med kemikalier binda flygbenägen jord.

Anläggningskostnaderna för de under a)—f) angivna försöken komma enligt kommitténs beräkningar att belöpa sig till 6 400 kronor, varjämte 8 600 kronor böra beräknas såsom årlig kostnad för försökens skötsel. Under första året skulle den sammanlagda kostnaden för försöken således bli 15 000 kronor.

Kommittén utgår från att den utvidgade forsknings- och försöksverksamheten skall handhavas av lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök i samråd med det förut nämnda centrala organet för jordflyktens bekämpande. Den försökstekniska ledningen av verksamheten bör enligt kommittén lämpligen knytas till Ugerups försöksgård, där redan försöksverksamhet på ifrågavarande område bedrives.

Med hänsyn till att försöksprogrammet avses skola utökas och försöksmaterial bearbetas anser kommittén det nödvändigt, att lantbrukshögskolan anställer en assistent med placering på Ugerups försöksgård. Assistenten bör emellertid icke få årsanställning utan endast tjänstgöra under tiden den 1 april—den 30 oktober varje år.

Organisation. I fråga om organisationen av verksamheten för bekämpande av jordflykten finner kommittén det lämpligast att man så långt möjligt bygger på den nuvarande ordningen på området. För att trygga en enhetlig ledning och planläggning föreslår kommittén emellertid, att särskilda samarbetsorgan skola inrättas.

Beträffande den lokala organisationen anför kommittén att ett samarbetsorgan bör bildas i varje län, där fara för jordflykt föreligger. I detta organ böra hushållningssällskapet, lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen i länet vara representerade ävensom eventuellt andra intressen, som beröras av verksamheten. Nämda organ bör benämnas jordvårdskommittén med tillägg av länsnamnet.

För att arbetet inom samarbetsorganet skall kunna bedrivas effektivt, föreslås i betänkandet att i varje jordvårdskommitté skall finnas en befattningshavare såsom verkställande tjänsteman. Denna funktion bör kunna anförtros åt en av lantbrukskonsulenterna. Kommittén föreslår vidare, att samarbetsorganet skall få bevilja lånegarantier och bidrag jämlikt rationaliseringskungörelsen för anläggandet av skyddsskogar och för plantering av skyddshäckar. Kungl. Maj:t bör lämpligen för varje år på förslag av det centrala samarbetsorganet i rationaliseringsanslaget upptaga ett visst belopp till bidrag till nämnda åtgärder.

Ett genomförande av jorderosionskommitténs förslag skulle enligt kommittén göra det nödvändigt att öka antalet lantbrukskonsulentbefattningar inom lantbruksorganisationen. Behovet av personalförstärkningen uppskattas i betänkandet till tre lantbrukskonsulenter i lönegrad Ce 26. Vidare bör biträdespersonalen vid lantbruksnämnderna utökas med tre kontorsbiträdestjänster i reglerad befordringsgång.

Vad angår utformningen av den centrala organisationen uttalar jorderosionskommittén att den, av samma skäl som anförts i samband med behandlingen av den lokala organisationen, anser det lämpligast, att ett samarbetsorgan skall skapas för den centrala ledningen av verksamheten. I detta organ, statens jordvårdsnämnd, böra — förutom representanter för lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen — även annan sakkunskap och andra intressen såsom det praktiska jordbruket samt forsknings- och försöksverksamheten vara företrädna.

Statsbidrag vid plantering av skyddsskogar och skyddshäckar. Beträffande det statliga stödet för anläggande av skyddsskogar erinrar jorderosionskommittén om att hithörande bestämmelser återfinnas dels i kungörelsen den 11 juli 1948 (nr 342) angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering och dels i kungörelsen den 21 maj 1948 (nr 239) angående bidrag och lån till vissa skogsförbältrande åtgärder.

Kommittén framhåller bland annat, att enligt nuvarande bestämmelser den normala bidragsprocenten blir lägre vid plantering av skyddsskogar på den sämsta jorden än då planteringen sker på mark av högre bonitet. Ett omvänt förhållande skulle vara rimligare. Kommittén förutsätter därför att,

då rationaliseringskungörelsen skall tillämpas, lågt markvärde och planteringsåtgärdens syfte att bereda skydd åt åkerjorden skola vara att anse såsom sådana särskilda omständigheter, vilka göra det skäligt att höja bidraget utöver de eljest normala 40 procenten.

Vad beträffar statsbidrag vid plantering av skyddshäckar anför kommittén bland annat att, ehuru kostnaderna för själva planteringen icke äro särskilt stora, statsbidrag obestriddigen torde stimulera till dylik planteringsverksamhet främst vid de mindre jordbruken. Bidrag torde jämväl ha betydelse på grund av den ökade tilltro till åtgärdernas lämplighet, som den enskilde erhåller då staten är beredd att lämna ekonomiskt bistånd för deras utförande.

Jorderosionskommittén anser det vara angeläget, att jordbrukarna stimuleras till att bilda skyddsplanteringsföreningar. Dessa föreslås skola få högre bidrag för planteringsföretag än enskilda jordbrukare.

Kommittén föreslår vidare, att Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vissa fall beträffande bidrag vid anläggande av skyddsskogar och skyddshäckar enligt rationaliseringskungörelsen skall överflyttas till jordvårdskommittéerna. Härmed avses de fall, då bidragssökande är ägare eller brukare av jordbruk med över 20 hektar åker samt då sökande är förening, som bildats för anläggande av skyddsskogar och skyddshäckar.

Jorderosionskommittén finner slutligen anledning att överväga bidragsreglerna vid ett speciellt slag av jordförbättringsåtgärder, nämligen bortforsling av stengärdesgårdar. Det synes kommittén angeläget, att det allmänna i högre grad än eljest skall stimulera och underlätta dessa åtgärder genom att likställa desamma med stenröjning i rationaliseringskungörelsens mening. Såsom förutsättning för det högre bidraget bör givetvis fortfarande gälla, att åtgärden är ekonomiskt försvarlig.

Kostnadsfrågor. Kostnaderna för upplysningsverksamheten inskränka sig enligt jorderosionskommittén till ett engångsanslag av 3 000 kronor för utgivande och distribution av en upplysningskrift.

Vidare räknar kommittén med en engångsutgift av omkring 6 500 kronor för en utbildningskurs samt för en studieresa till Danmark i avslutning härtill.

Beträffande kostnaderna för forsknings- och försöksverksamheten föreslår kommittén, att ett anslag av 19 200 kronor skall ställas till förfogande för verksamheten under första året. Därav skola 6 400 kronor utgöra en engångsutgift för försöksanläggningar. Av återstående beloppet, 12 800 kronor, avse 4 200 kronor arvode till en extra assistent och 8 600 kronor årliga försökskostnader.

Medelsbehovet för verksamhetens organisation uppskattar kommittén till sammanlagt 91 200 kronor om året. Avlöningskostnaderna ha därvid beräknats efter ett rörligt tillägg av 12 procent. Av beloppet hänföra sig 11 000 kronor till statens jordvårdsnämnd, 30 000 kronor till sex lokala jordvårdskommittéer samt 50 200 kronor till avlöningar åt tre lantbrukskonsulenter och tre kontorsbiträden.

Det sammanlagda medelsbehovet upptages sålunda till (3 000 + 6 500 + 19 200 + 11 000 + 30 000 + 50 200 =) i runt tal 120 000 kronor. Därav utgöra cirka 16 000 kronor engångsutgifter.

Slutligen förutsättes i betänkandet, att ett årligt belopp av 150 000 kronor av rationaliseringsanslaget skall ställas till förfogande för bidrag till anläggande av skyddsskogar och skyddshäckar.

Beträffande de närmare detaljerna i jorderosionskommitténs förslag torde utskottet få hänvisa till framställningen å s. 3—22 i propositionen.

Yttrandena.

Behovet av intensifierade åtgärder för bekämpandet av sand- och jordflykten vitsordas nästan genomgående i yttrandena. Med undantag för den ifrågasatta organisationen tillstyrkas även de förslag, som kommittén framlagt, i så gott som samtliga yttranden helt eller i huvudsak.

I fråga om innehållet i yttrandena torde utskottet få hänvisa till redogörelsen därför å s. 22—32 i propositionen.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört följande.

»Frågan om åtgärder för att motverka sand- och jordflykten har under senare år i allt högre grad tilldragit sig uppmärksamhet. De förslag till dylika åtgärder, som genom propositionen nr 77/1947 förelades riksdagen och som godkändes av denna, avsågo främst att, bland annat genom bidrag av statsmedel, stimulera jordbrukarna till verksamhet mot sand- och jordflykten. Några tvångsåtgärder ansågos då ej böra vidtagas. Föredragande departementschefen uttalade nämligen att arbetet med bekämpande av sand- och jordflykt från andra områden än flygsandfält i vårt land ännu ej nått så långt, att full säkerhet om de mest ändamålsenliga bekämpningsmetoderna kunde anses föreligga. Arbetet måste därför under de närmaste åren i viss mån anses som en försöksverksamhet. Han ansåg det med hänsyn därtill lämpligast, att detsamma i vart fall tills vidare skulle bedrivas utan användande av tvångsåtgärder. Man kunde då vinna dels ökad insikt rörande det lämpligaste sättet för anordnande av skyddsplanteringar, dels erfarenheter om möjligheterna att få till stånd erforderliga skyddsåtgärder utan expropriation.

De beslut, som sålunda fattades år 1947, ha icke lett till några nämnvärda resultat i form av vidtagna åtgärder. Plantering av skyddshäckar har endast förekommit i mycket ringa utsträckning. Sådana omläggningar i själva jordbruksdriften, som äro ägnade att motverka sand- och jordflykten, torde ej heller ha vidtagits annat än i undantagsfall. Insikten om jordförstörelsefaror och nödvändigheten av att åtgärder vidtagas mot denna synes emellertid vara i stigande.

Då jorderosionskommittén nu haft att taga ställning till frågan, vilka åtgärder som böra vidtagas för att motverka en fortsatt jordförstöring, har den ansett sig kunna konstatera, att omfattningen av de områden, där risk för jordförstöring föreligger, ökat under de senaste åren. Kommittén har emellertid ändå stannat för att föreslå att man i vart fall tills vidare skall begränsa sig till att gå fram på i stort sett samma vägar som de, vilka anvisades i nyssnämnda proposition nr 77/1947, nämligen upplysnings- och rådgivningsverksamhet samt bidragsgivning. Härjämte har den även understrukit vikten av att forsknings- och försöksverksamheten på området intensifieras. Slutligen ha föreslagits vissa organisatoriska åtgärder i syfte att ge ökad effektivitet åt verksamheten.

Även jag anser att man alltjämt i första hand bör söka få erforderliga åtgärder till stånd på frivillighetens väg. Förståelse bland jordbrukarna för vikten av de problem, som här föreligga, och för angelägenheten av att ytterligare skadegörelse förebygges torde vara en oundgänglig förutsättning för att ett gott resultat skall ernås. Utsikterna att vinna sådan förståelse torde, såsom framhållits i några yttranden, vara större, om tvångsåtgärder ej tillgripas. Härtill kommer, att åtskilliga frågor rörande metoderna för bekämpandet av jordförstöringen ännu ej kunna anses lösta och att verksamheten därför ännu måste anses i viss mån ha karaktären av försöksverksamhet. Samtidigt vill jag dock i likhet med kommittén understryka, att det kan bli nödvändigt att tillgripa tvångsåtgärder, därest det ej skulle visa sig möjligt att nå tillfredsställande resultat på annat sätt.

I enlighet med vad jag nu anfört bör upplysnings- och propagandaverksamhet bland jordbrukarna betraktas som den kanske viktigaste av de åtgärder, som det allmänna bör vidtaga för att bekämpa jordförstöringen. Det synes lämpligt att denna verksamhet, särskilt i vissa områden, skall inriktas på att få till stånd samarbete mellan jordbrukarna i föreningsform. Det torde ej vara nödvändigt att här närmare ingå på de organisationsproblem, som kunna uppkomma vid bildandet av dylika föreningar. Dessa problem torde få övervägas av det centrala organ, som kan komma att handha verksamheten. Därvid torde de erinringar mot kommitténs förslag på denna punkt, som framkommit under remissbehandlingen, få närmare prövas.

Jag biträder förslaget om att — som ett led i upplysningsverksamheten — en kortfattad skrift skall utarbetas och utdelas kostnadsfritt bland jordbrukarna. För ändamålet torde, såsom kommittén föreslagit, böra beräknas ett belopp av 3 000 kronor. Likaså finner jag det lämpligt att den av kommittén föreslagna kursen för befattningshavare, vilka ha att syssla med hithörande frågor, skall komma till stånd. För ändamålet torde i enlighet med kommitténs beräkning böra avses ett belopp av 6 500 kronor. Beloppen böra betraktas som engångsutgifter.

Det är vidare uppenbarligen av vikt, att en tillräcklig forsknings- och försöksverksamhet bedrivs. Den statliga försöksverksamheten på området

torde böra handhavas av statens jordbruksförsök och ingå som ett led i statens jordbruksförsöks ordinarie verksamhet. För att arbetet skall kunna igångsättas utan dröjsmål torde emellertid för nästa budgetår, i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs beräkning, ett särskilt belopp av 15 500 kronor böra avses för ändamålet. Av beloppet utgöra närmare 7 000 kronor en engångsutgift. Frågan om utformningen av försöken torde i sinom tid få prövas med beaktande av de erinringar, som framkommit i yttrandena. Jag vill i detta sammanhang allenast framhålla, att jag ansluter mig till vad lantbruksakademien anfört om lämpligheten att försöken med träskärmar begränsas.

I samband med behandlingen av upplysnings- och rådgivningsverksamheten bland jordbrukarna har kommittén även förordat reglering av rättsförhållandet mellan jordägare och arrendator i det fall, då den senare utför skyddsplantering eller vissa andra åtgärder mot sand- och jordflykt. Bland annat har kommittén ifrågasatt viss ändring i 2 kap. 17 § nyttjanderättslagen. Jag finner det emellertid lämpligast, att spörsmålet om den av kommittén föreslagna ändringen i nyttjanderättslagen skall upptagas först sedan ytterligare någon erfarenhet vunnits rörande behovet av densamma. Under sådana omständigheter torde ej heller nu böra upptagas de frågor i övrigt rörande rättsförhållandet mellan jordägare och arrendator, som kommittén berört.

Vad kommittén anfört rörande bidragsgivningen vid plantering av skyddskogar och skyddshäckar föranleder ingen erinran från min sida. Jag tillstyrker sålunda bland annat, att statsbidrag till skyddsplanteringsförening för anläggning av skyddshäckar under de förutsättningar, som kommittén angivit, skall utgå med normalt 65 procent av anläggningskostnaden. En sådan bidragsregel synes mig motiverad med hänsyn till att bildandet av dylika föreningar torde vara i särskilt hög grad ägnat att ge resultat i kampen mot sand- och jordflykten. Jag finner det likaså lämpligt, att den beslutanderätt rörande bidrag till plantering av skyddshäckar, som för närvarande tillkommer Kungl. Maj:t, skall överflyttas till underordnat organ. Med hänsyn till den ståndpunkt i organisationsfrågan, som jag intager och som jag i det följande skall angiva, anser jag att beslutanderätten i dessa fall bör ligga hos lantbruksstyrelsen.

I likhet med kommittén vill jag vidare förorda, att statsbidrag till sådan bortforsling av stengärdesgårdar, som sker för att möjliggöra bekämpningsåtgärder mot jordflykt, skall kunna utgå med 40 procent av kostnaden för företaget. En förutsättning för att bidrag skall få utgå till dylika åtgärder bör givetvis — liksom i övriga fall då bidrag beviljas ur rationaliseringsanslaget — vara att åtgärden framstår som ekonomiskt försvarlig.

I fråga om försörjningen med läplantor för plantering av skyddshäckar föreslog kommittén tidigare (jfr IX ht 1950 s. 296) att medel skulle ställas till vissa skogsvårdsstyrelsers förfogande för att möjliggöra produktion av läplantor. Kommittén har emellertid nu i stället efter överläggningar med

Svenska plantskolors riksförbund föreslagit, att de privata plantskolorna skola svara för den behövliga produktionen och att priserna å de läplantor, som tillhandahållas av dessa plantskolor, årligen skola fastställas efter förhandlingar mellan nyssnämnda riksförbund och det centrala statliga organ, som svarar för bekämpandet av sand- och jordflykten. Som skäl härför har åberopats, att skogsvårdsstyrelsernas plantskolor kunna beräknas bliva tagna helt i anspråk för den produktion av plantor, som behövs i det skogsvårdande arbetet.

Med anledning av detta kommitténs förslag vill jag framhålla, att intet synes vara att erinra mot att priserna å de plantor, som de privata plantskolorna tillhandahålla, fastställas efter förhandlingar med nyssnämnda statliga centralorgan. Däremot kan jag ej förorda några åtgärder, som skulle innebära att sagda plantskolor skulle beredas företrädesrätt vid avyttring av plantor för nu ifrågavarande ändamål. Det hör alltså även i fortsättningen stå öppet för skogsvårdsstyrelserna att, därest de så finna lämpligt, i sin plantskoleverksamhet inrymma även produktion av läplantor.

Vad organisationen angår delar jag den uppfattning, som kommit till uttryck i så gott som samtliga remissyttranden, nämligen att några nya organ för verksamheten ej böra inrättas utan att denna bör bedrivas i samma ordning som hittills. I fråga om den lokala verksamheten må framhållas, att det med den nära kontakt, som redan nu råder mellan hushållningssällskapet, lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen, torde vara möjligt att utan några särskilda organisatoriska åtgärder nå den effekt, som kommittén åsyftat med sitt förslag om inrättande av lokala jordvårdskommittéer. Jag förutsätter härvid att dessa möjligheter verkligen skola utnyttjas. Vidare vill jag, i anslutning till vad som anförts i några yttranden, uttala att det synes lämpligt att inom en var av de berörda lantbruksnämnderna en befattningshavare skall erhålla till särskild uppgift att främja arbetet med bekämpande av sand- och jordflykten. Även i fråga om den centrala organisationen synes frågan kunna lösas på ett tillfredsställande sätt genom samarbete mellan lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen inom ramen för deras nuvarande uppgifter.

Vad till slut gäller de av kommittén föreslagna personalförstärkningarna delar jag kommitténs uppfattning om önskvärdheten av att personal i ökad omfattning skall kunna användas för ifrågavarande uppgifter. I nuvarande läge anser jag mig dock ej kunna förorda någon utvidgning av personalen vid lantbruksorganisationen. Ej heller kan jag nu tillstyrka att någon assistenttjänst skall inrättas för försöksverksamheten vid Ugerup.

I enlighet med det anförda skulle för budgetåret 1951/52 erfordras anslag å 3 000 kronor för utarbetande av en upplysningsskrift, 6 500 kronor för en kurs för vissa befattningshavare samt 15 500 kronor för forsknings- och försöksverksamhet, eller sålunda tillhoppa 25 000 kronor. Beloppet torde böra anvisas såsom ett obetecknat anslag, benämnt Vissa åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt.»

Utskottet.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen synas de områden, där risk för skador genom sand- och jordflykt föreligger, ha ökat i omfattning under de senaste åren. Denna utveckling torde betingas bland annat av de intensivare jordbearbetningsmetoder som införts i samband med den pågående mekaniseringen av jordbruket. Härtill kommer att åkerjorden mångenstädes utlagts i allt större brukningsskiften. I samband med dessa omläggningar av jordbruksdriften har endast i undantagsfall en anpassning av driften skett med hänsyn till den ökade faran för jorderosion. De beslut, som statsmakterna år 1947 fattade rörande åtgärder mot jordförstörelsen, ha icke heller lett till några nämnvärda resultat.

Då en fortsatt utveckling i angivna riktning otvivelaktigt kan komma att medföra betydande skadeverkningar, finner utskottet det angeläget att ytterligare åtgärder för motverkande av jordförstörelse vidtagas från statsmakternas sida. De förslag som framlagts i propositionen synas vara ägnade att på ett lämpligt sätt tillgodose detta syfte. Utskottet ansluter sig sålunda till tanken, att verksamheten på ifrågavarande område liksom hittills bör bedrivas huvudsakligen på frivillighetens väg. Med hänsyn härtill finner utskottet Kungl. Maj:ts förslag om ökad upplysning och propaganda på området vara väl motiverat. I likhet med departementschefen vill utskottet emellertid understryka nödvändigheten av att tvångsåtgärder tillgripas, för den händelse det ej skulle visa sig möjligt att nå tillfredsställande resultat på annat sätt.

Utskottet finner det vidare önskvärt att, såsom förordats i propositionen, ett utvidgat forsknings- och försöksarbete kommer till stånd rörande jorderosionens problem. Likaså biträder utskottet vad i propositionen anförts beträffande statligt stöd vid plantering av skyddsskogar och skyddshäckar samt bortforsling av stengärdesgårdar. I fråga om organisationen av förevarande verksamhet finner utskottet det välbetänkt att i nuvarande läge icke inrätta några nya organ.

Utskottet har ej heller funnit anledning till erinran mot anslagsberäkningen eller mot Kungl. Maj:ts förslag i övriga delar.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må

- 1) medgiva att åtgärder i enlighet med vad i propositionen förordats må vidtagas till skydd mot sand- och jordflykt;
- 2) å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln till *Vissa åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt* anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Stockholm den 4 maj 1951.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Alfred Andersson, Andersberg, Carl Sundberg*, Jon Jonsson, Hjalmar Nilsson, Lars Andersson, Björck, Mossberger* och Snygg*; samt

från andra kammaren: herrar Johnsson i Kastanjegården*, Gustafson i Dädesjö, Andersson i Hyssna, Hæggbloom, Jonsson i Järvsand och Ahlsten, fru Eriksson i Hallstahammar*, herrar Svensson i Vä*, Netzén och Kollberg*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr Netzén.